

ЗНАЧАЈ И ТОК ТРЕЋЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ О ПРАВУ МОРА

Трећа Конференција о праву мора одаје своју специфичност, па се може говорити о њезином значају и пре довршености постављеног јој задатка. Будући да је још увек у току, не могу се узети у оцену њезини резултати, али се са свом поузданошћу може говорити о њезином значају. Општа Конвенција о праву мора која се очекује, ма да треба да буде прави Међународни Устав за све океане и мора или за седамдесет одсто наше Планете, неће имати искључиво своје изворно обележје, него ће представљати манифестацију нових схватања о односима између држава.

Расправљања на овој конференцији о кључним питањима, која про-
дужено очекују своја решења, показују да се политички и економски про-
блеми у својој сложености не сврставају у једном смеру каузалитета, већ
међусобно испреплићу. Велики процес успостављања новог међународног
економског поретка, полазећи од отклањања кризних противречности у све-
тској привреди, не може бити без утицаја иа расправљања о правичној ра-
сподели подморских богатстава, која се одвијају на Трећој конференцији
о праву мора. А са своје стране ова богатства, чија се вредност процењује
чак на више од три хиљаде милијарди долара, не могу бити изван настоја-
ња да се постигне права сарадња у међународним економским односима на
бази истинске равноправности држава.

Под таквим условима Трећа конференција о праву мора, треба да
створи нови поредак на океанима, као заправо само једну, а вероватно нај-
важнију правну карику будућег новог међународног економског поретка.
У остваривању те правне заштите интереса свију на мору, може се рећи
да је већ постигнута сагласност у погледу ширине територијалног мора од
12 наутичких миља и увођења искључиве економске зоне од 200 односно
188 наутичких миља. Но, још није дошло до споразума о неким важним пи-
тањима, као што су нпр.: садржај права обалних држава у економској зо-
ни, посебно освртом на права држава без приступа на море у тој зони, за-
тим карактер пролаза бродова кроз међународне мореузе, надлежности бу-
дуће Међународне организације за подморје изван граница области са су-
вереним правима обалних држава за искоришћавање биолошког и минерал-

ног богатства, било да се усвоји проширени појам у правном смислу континенталну равнину.¹ итд.

При таквом стању ствари, а у фази само предлога, пажљива анализ обраде материје, која треба да чини ново право о мору, изазива потребу сумираним освртом на претходне конференције о мору. Ако изостави Другу конференцију од 1960., која је била заправо продужетак Прве 1958. и разишла се необављеног постављеног јој задатка да одреди шири територијалног мора, остаје за Трећу конференцију поређење са Првом

Било је потребно сазвати прву конференцију, јер су се код држ почела мењати схваћања о слободи мора, да би се дало више места пр зању власти обалних држава даље ка пучини. Право донето конвенције из 1958, било је одраз само малог просторног сужавања широког морс домена под режимом слободе мора. Може се рећи, да је начело слоб мора-слободе отвореног мора, у свим димензијама остало неокрњено. П конференција посматрана кроз призму данашњих настојања, представљ је само почетну фазу промена на мору. Пошто се тада није радило о ст рању нарочито нових односа између држава на мору, то је и било омо постизање кординације интереса у ширем домену тада постављених за така.

Међутим, свака промена у усклађивању интереса држава у јед домену, иде упоредо с превратом у консталацији међусобних односа др ва. Карактеристично је да је с оснивањем Уједињених Нација, ова Свет организација временски повезана стављањем нових правила о мору на р вни ред. Тражена је нова правна надградња најактуелнијих економс проблема, било да су они водили своје порекло из ранијих односа или о који су настајали.

Убрзо после Конференције у Сан Франциску, на којој је донета веља Уједињених Нација, још исте године, 28. септембра 1945, јавља председник САД Труман са својим двома познатим прокламацијама, к ма скреће позорност Света на актуелност богатства подморја и рибље мору. Та временска подударност убрзо прераста и у органску повезан јер су прокламације за осигурање интереса једне нације, изазвале заинт сованост у међународном оквиру.

Још од 1950. године Комисија Уједињених Нација за међународ право почела је радом на кодификацији постављених правила обичајног к ва о мору. Кодификациони рад Комисије био је 1956. године завршен спремљеним текстом од 73 члана. Тај текст послужио је Конференци 1958. г. за базу на којој су донете четири конвенције: о територијалном ру и спољном појасу, о отвореном мору, о риболову и о чувању биолошк богатстава отвореног мора, и коначно конвенцију о континенталној равн (епиконтиненталном појасу). Утврђујући односе држава на мору, ове

1) Употребљавамо израз „континентална равнина“ за појам „continental shelf“ Женевске конвенције 1958. У наш „закон о обалном мору, спољнем морском појасу и континенталном појасу Југославије“ (Сл. лист СФРЈ, бр. 22/1965) ушао је неадекватан и „епиконтинентални појас“, који може да унесе пометње обзиром на садашњи дубини пд у подморске просторе. Сва страна терминологија не употребљавана за овај део подморја „епиконтинентални“ нити „појас“. О овоме в. изближе у нашем чланку објављеном „Нашој Законитости“ — Загреб — бр. 5/1975, „Епиконтинентални појас“.

венције нису превазилазиле у значају оквир свог садржаја. Међутим предак технологије од 1958—1966, ишао је неочекивано убрзаним темпом да је оквир донетих конвенција, а првенствено оне о континенталној ширини, постао преузак. За нове односе на мору, тражила су се нова решења, а која би била одраз нових свеопштих односа између држава./2

Ако су резултати Прве конференције значили само у сразмерној мери простору одступање од начела слободе мора и повлачење испривилежности обалних држава, припремни радови за Трећу конференцију вијали су се у знаку јаче афирмације просторног протезања државне суверености по мору. Завршни акти са те конференције, када се до њих значајно превласт националних јурисдикција над вековима постојећег чело слободе мора. Стварање једне међународне организације за регулисање делу богатстава подморја, јесте у ствари завођење једног надржавног система, досада непознатог у међународним односима на мору./3.

Резолуцијом Генералне Скупштине Уједињених Нација 1967, основан је Специјални Комитет за мирољубиво кориштење морског и океанског простора иза граница националне јурисдикције. Претворен идуће године у Стални комитет, он је 1973. завршио припремне радове и омогућио, да га Генерална Скупштина Уједињених Нација својом резолуцијом од 16. XI 1973, рази одлучи сазивање Треће конференције о праву мора, давши јој макар да се сазби проблеми из права о мору имају узети као целина. Овај ман, резолуцијом Генералне Скупштине од 17. децембра 1970, главне су смере за рад Треће конференције, а извештај Сталног Комитета заједно с мишљењем од 25 питања са многим подпитањима, послужио је за базу дискусија Трете конференције./4.

После Првог заседања, од 3—15. децембра 1973, посвећеног организационим питањима и правилима процедуре, Трећа конференција о праву мора одржала је до сада још четири заседања: у Каракасу од 20. јуна - августа 1974, у Женеви 17. март — 9. мај 1975, и у Њујорку 14. март мај 1976, и опет у Њујорку од 2. августа — 17. септембра 1976.

На заседању у Каракасу рад се одвијао скоро углавном кроз јавну дискусију на пленарним седницама. Распоред питања са дневног реда био је између три комитета и као такав сматран је као ст

2) В. наш чланак „Ново право мора и преображај Међународног права” Југословенски гласник за међународно право бр. 1—2/1975 од стр. 154—176.

3) В. опширније наш чланак „Нови појмови у међународном праву мора”, I ски зборник — књига 9/1971.

4) У три главна Комитета Конференције била су распоређена та питања: 1) народни режим за морско дно и океанско подморје иза националне јурисдикције. 2) торијално море. 3) Спољни морски појас. 4) Мореузи, употребљени за међународну видљивост. 5) Континентална равнина (Continental shelf). 6) Искључива економска зона територијалног мора. 7) Преференцијална права обалне државе или друга неискључива дикација о богатствима иза територијалног мора. 8) Отворено море. 9) Необалне дикције. 10) Права и интереси држава без или са уском континенталном равнином или обалом. 11) Права и интереси држава са широком континенталном равнином. 12) Одржање морске средине. 13) Научна истраживања. 14) Развој и пренос технологије. 15) Регистар споразума. 16) Архипелази. 17) Затворена и полузатворена мора. 18) Вештачка ост инсталације. 19) Режим острва. 20) Одговорност и новчана одштета која произилази и требе морске средине. 21) Решавање спорова. 22) Мирољубиве употребе Океанских простора за мир и сигурност. 23) Археолошка и историјска богатства морског и океанског простора иза граница националне јурисдикције. 24) Трансмисије са отвореног мора. 25) Прош и универзалног учешћа држава у мултилатералним конвенцијама које се односе на право

на Трећој конференцији. Други комитет, у чијем су делокругу рада била сва питања у вези са разграничењима између националних јурисдикција и будуће међународне зоне, после заседања у Каракасу објавио је докуменат под називом „Главне смернице”. У Женеви као и на обадва заседања у Њујорку, главни рад из три комитета, био је пренет у њихове подборе, радне групе и неформалне групације./6.

Када је било очигледно у Женеви да се рад споро одвија, председник Конференције, представник Сри Ланке, Amerasinghe најпре је предложио да се појача разматрање материја у саветодавним групацијама образованим на регионалној бази, а тим је дошо и други предлог. На пленарном састанку од 18. априла 1975, конференција је одлучила да затражи од председника од сва три главна комитета, да сваки од њих припреми Јединствени неформални текст за преговарање, као синтезу предлога за решавање предмета поверених том комитету. Уочи закључења Женевског заседања, сва три комитета поднели су Конференцији те текстове за преговарање. Ови текстови били су неформални у свом карактеру, како је то било наглашено, и не могу прејудуцирати став било које делегације, нити могу представљати неки усвојени текст или прихваћену нагодбу. Услед тога произилазио је да сваки појединачни текст за преговарање служи као процедурални документ и само као база за дискусију. Ни у ком случају он не би могао бити сматран, било да утиче на статус предлога, које су већ делегације поднеле, или на право делегација да поднесу амандмане или нове текстове. Накнадно је председник Amerasinghe између женевског и Првог идућег Њујоршког заседања, издао четврти текст за преговарање као свој, а који се односио на решавање спорова./7.

Карактеристично је за сва заседања да дискусије добијају карактер преговарања у циљу усаглашавања разних ставова. Као што је и било и очекивати поднето је мноштво предлога о појединим питањима, а који су често пута међусобно супротни, те у настојањима да се постигне успех, приступа се преговарањима с мало изгледа на брзо споразумевање.

На првом заседању у Њујорку овај метод из Женеви се наставио, а рад у сва три комитета био је концентрисан на ревизији јединствених неформалних текстова за преговарање. Том ревизијом постигнут је напредак код формулација за сваку одредбу, а и надаље је остало да се предложи само један текст.

На другом заседању у Њујорку није се приступило поновној ревизији текстова, него се кроз уже формације него што су главни комитети, а наро-

5) „Главне смернице” — Main Trends doc. A(CONF.62.C.2)WP. 1. од 15. октобра 1974.

6) I. Званичне групе конференције: Генерални комитет, Комитет I, Комитет II, Комитет III.

II. Полузваничне преговарачке групе, Група за решавање спорова, правни стручњаци (Евенсен група) која се састојала од шефова делегација.

III. Групе AD НОС и за разна питања: загабивање, сигурност и транзит, знаност, Аморфна група за знаност, Хондурас група о континенталној равнини, група о теснацима.

IV. Регионалне групе: група од 77, Архипелашких држава, Океанских држава, небалних и географски заосталих држава, група за питање транзита, група за поморско научно истраживање, необалне државе из групе 77, Државе на теснацима, територијалистичка група и обалне државе.

7) A.Conf.62./WP.9, 21. VII 1975.

чито преко саветодавних група тражило усаглашавање гледишта ради постизања споразума прихватљивог за све. То заседање завршено је извештајима представника главних комитета, у којима је истакнуто да се због непопуштања није могло доћи до споразума, али се дало изражаја веровању, да ће јединствени текстови и надаље корисно послужити у периодима између заседања за дискусију, у циљу изнаглажења споразума.

Због тога што је и последње заседање завршено без дефинитивних резултата, а у приближавању ставова остварен само ограничен напредак. председник конференције, представник Сри Ланке, Амерасингхе и генерални секретар Уједињених Нација Курт Валдхајм изразили су забринутост. Први је у свом говору приликом закључивања заседања апеловао, да државе одустану од једностраних акција, које би уништиле све наде за постизање општег споразума. У отвореној алузији да коришћење мора и океана може остати изван домаћаја Уједињених Нација, други је опоменуо владе свих држава учесница на овој конференцији, а њих је на броју 156, да учине све што је могуће да се дође до споразума.

Ослањајући се на ова упозорења и поразна предсказивања, слободна би била нагађања да и предстојеће заседање неће отићи дље од настајања за усаглашавањем ставова. У раздобљима између свих досадашњих заседања, било је такође предсказивања о завршетку конференције, која су била све више негативна, уколико се прелазило од нетом закљученог на ново предстојеће заседање.

Међутим, одлука Генералне Скупштине Уједињених Нација, да се Шесто заседање Треће конференције о праву мора одржи од 23. маја до 8. јула 1977, и то опет у Њујорку, због додатних евентуалности о могућем продужетку конференције од једне недеље и о припремама за потписивање опште конференције у Каракасу, дискретно улива наду да би идуће заседање могло бити завршено и успешно. Али те припреме предвиђене за сваки случај не морају довести до жељене стварности. Још јаче од ових најављених припрема воде оптимизму настојања оних земаља, које притешњене интересима својих великих компанија, поспешују доношење новог поретка на мору по узору њиховог избора.

Узето само по себи, продужење конференције само је једно од њених карактеристичних обележја. Кудикамо је више за ову конференцију својствено, што се на њој преламају многа стремљења, која по својој разноликости и бројности нису била позната на другим конференцијама. Покрај идеолошких схватања, на овој конференцији појављују се нови појмови о једнакости држава, тежње ка новом међународном економском поретку, нови правни појмови о томе што се све има сматрати континентом, настојања да се ублажењем економске неједнакости исправе географске неједнакости државе, тенденције за појачањем државне безбедности и изван граница националне јурисдикције, заштите морске средине, као

ки утицаји, међу којима треба навести онај у вези са предизборном једничком кампањом у САД, у циљу да би се окончањем рада конференције пре избора постигао значајан успех на међународном плану.

Као полазни регулатор да се усредточе сва та струјања, требало би да правилно схватање о једнакости држава. Обзиром да се схватања једнакости разилазе када треба приступити његовој практичној примени тог рада Треће конференције одмиче успореним темпом и уз знатно смањење. Узроци сметњи и још више њихови предистинирани коректори, штају да се о значају Треће конференције о праву мора и може бити и пре њезиних дефинитивних резултата. С овог последњег стаишта, из преговарања и покушаја усаглашавања ставова на овој конференцији, а у визији будућег међународног економског поретка, излучују едећи нови општи појмови:

- развијеност држава
- заједничко наслеђе човечанства
- искључива економска зона
- ублажење економске неједнакости код географски запостављених земаља, и
- међународна управа за расподелу богатстава подморја.

Тражење задовољења економских интереса изван граница сопствене могућности, и њихово продирање у међународни правни поредак, исавља се као тежња ка одстрањењу једне врсте неједнакости држава, јој се раније није водило рачуна. Потреси у међународним односима су изазивани потребом да се стресу доминације, било чистог политичарактера, било и са изразитим намерама економске експлоатације. до сада нису били познати покрети економски слабијих држава уепротив јачих, да би исправили своју економску неједнакост.

Крајњи циљ тих покрета јесте нови међународни економски поредак, јем се већ расправља последњих година у ширим и у ужим оквирима. то специјално заседање Генералне Скупштине 1. маја 1974, усвојило је ларацију о успостављању новог међународног економског поретка". е тема на састанцима земаља у развоју, а и као главни економски мет расправљања на конференцијама несврстаних. Више напора је ђено у оквиру Unctad-а као и на Париским економским састанцима ЕР—ЈУГ, којима се иде ка успостављању тешње међународне сарадње ђу развијених држава и држава у развоју. Међутим, сва ова настоа упркос конкретних предлога нису довела до резултата. Чак је Екоки комитет на недавном заседању Генералне скупштине Уједињених ија, усвојио резолуцију којом је била изражена забринутост због неуса недавно одржате Париске конференције. Са стране развијених др а истичу се комплексност питања и претераност захтева неразвијених,

државе у развоју приговарају недовољном разумевању садашњице одане развијених држава./8.

Раније је међународна политика познавала борбу за политичком лакошћу путем признања правне једнакости држава, а не и борбом на ународном плану да се изађе из економске заосталости.

Све до Другог Светског рата одвијали су се међународни односи у ку примене државне суверености. Пошто је свима државама била прига једнака сувереност, то је као основа односа било истакнуто начело исте суверености. Члан 2. Повеље Уједињених Нација међа распоред и из начела једнаке суверености и признаје свима државама чланица суверену једнакост, као јаче изражени постулат демократизације у ународним односима. Не можемо улазити у нијансирање разлике измеједнаке суверености и суверене једнакости, не само због тога што овде е нема места, него што су закључци до којих би дошли, већ унапред вазиђени деколонизацијом започетом средином нашег столећа. Појава иког броја нових држава, економски заосталих, унела је нове елемен у појам једнакости и створила нови међународни економско-политички ам „развијеност држава“.

Имајући економски импулс, та нова класификација државе, била је дестинирана да има економско обележје. Али, како остварење економк интереса на међународном плану дубоко улази у политику, није се ло мимоићи прерастање економског појма „развијеност“ и у политич. Тако је настао нови економско-политички појам „развијеност“, који жи као критеријум за поделу државе у развијене и оне у развоју.

У релативно кратком временском периоду, овај нови појам добио је рђени садржај и извршио је преврат у схватању једнакости. Једнакост кава престала је бити сматрана искључиво као политичко начело, а на и државне суверености. Таква се једнакост данас сматра крњом без је економске примесе. По постојећем схватању државе у развоју, права заокст између држава и њихова потпуна независност биће постигнута економском једнакошћу, до које ове државе могу доћи, не финансиј-

8) На седмом специјалном заседању Генералне Скупштине УН. постигнут је споразум челима о темељима будућег међународног економског поретка.

Дијалог између Севера—Југ се наставља, и управо сада средином фебруара 1977. одрсе се нови састанак у Паризу. Као што је познато, захваљујући иницијативи француског седника Giscard d'Estaing-a у Паризу се одржавају ови састанци у циљу решавања лема који су настали и настају због разлика између развијених и земаља у развоју. аналажењу тог споразума, а у оквиру дијалога Север—Југ дошло је 14. јануара 1977. до иницијативе, и то сада од Robert-a Macnamara-e, председника Светске Банке. Док аризу расправљају званични представници 19 држава (8 индустријских и 11 у развоју, којима је и Југославија), Macnamara сада предлаже да се образује приватна група тичара и економиста под председањем бившег премијера СР Немачке Willy Brandt-a, седника немачке социјалдемократске странке, са задатком да се изађе из садашње безне ситуације. Како изгледа Macnamara показује веће разумевање за положај неразвиик и предлаже ефикаснија средства за њихов излазак из заосталости тих земаља. Званикругови УН заузимају се за реализовање те идеје.

Увођење новог поретка у свету предмет је продубљеног расправљања на састанцима останих земаља. Тако на Петој Конференцији несврстаних у Colombo-у успостављање поретка истакнуто је као „једно од централних политичких питања нашег времена“, авни принципи међународних политичких и нових економских односа изражени су у учима Политичке и Економске Декларације и у Акционом програму економске сара. Почетком 1977. састала се група правника у Београду на саветовању о теми „Нови омски међународни поредак и међународно право“.

ским инјекцијама развијенијих држава већ преливањем економских богатстава и добровољним преносом технолошких искустава. Сада државе, које су суверено једнаке, а економски заостале, траже да достигну економски јаке.

Тежње ка демократизацији света, руковођеној новим економско-политичким појмом „развијеност“, развијале су се паралелно с пужношћу за преиспитивањем међудржавних односа на мору. Данас се све сугестије за нови развој међународног права о мору, могу једино схватити, водећи рачуна о постојећем јазу између развијених држава и држава у развоју, као и имајући на уму тенденције за њихово премостивање. Зато није претерано рећи, да ново право о мору треба да буде једна од главних осовина будућег међународног економског система.

Међутим, за ову данашњу основну класификацију држава по критеријуму развијености, не можемо рећи да је перфектна у том смислу, и да унутар сваке од ове две групе држава, специјални интереси не стварају унутрашње подвојености. Противречности долазе до изражаја на Трећој Конференцији о праву мора. Иступајући на Конференцији јединствено у расправљањима економских проблема, развијене државе тиме не умањују своје међусобно разликовање по својим политичким системима. Развијене државе, без обзира на различите политичке системе и њихове опречне политичке интересе у великим збивањима, на овој Конференцији често имају заједнички став. У том феномену збијања јако индустријализованих земаља на једној страни, без обзира на диспаратност њихових политичких режима, неки виде стварање „прогресивног индустријског друштва“. Тако Рејмонд Арон каже: „Европа није састављена од два света основно хетерогена, совјетског и западног, она је направљена од само једне стварности, индустријске цивилизације. Совјетско и капиталистичко друштво, само су две врсте једног истог рода или два начина истог социјалног типа, прогресивног индустријског друштва“. Guy Caire од своје стране примећује „да нова димензија пост-колонијалних истраживања, показује један расцеп много значајнији од свих ранијих. Посматрано одозго, у светском друштву се види, да је доминантна црта, која разликује људска друштва, на првом месту неједнак развој њихових привреда“./9.

С друге стране, међу државама у развоју има јединства и може се рећи идентичних политичких ставова у великој светској политици. Али, ипак се код расправљања неких економских проблема, макар појединачних, указује потреба за усклађивањем. Примера ради, наводи се оно питање, које се поставља, на који начин избећи разлику у ценама минерала, која се може појавити између оних добивених из мора и оних копнених, које углавном поседују државе у развоју. Наиме, неке државе у развоју страхују да ће експлоатација минерала из подморја бити јефтинија од њихових копнених минерала, и да ће њихова извозна конјуктура бити доведена у питање. Такође постоје извесне несугласице у томе што необалне државе, а иначе у развоју, траже разумевање за њихово учешће у коришћењу богатстава у економској зони, њима суседних земаља, без об-

9) Raymond Aron: Dix-huit leçons sur la société industrielle, Guy Caire, у делу J. Austry: Le scandale du développement — Rivière, Paris 1965.

зира да ли су ове друге развијене или у развоју. То нијансирање интереса требало би бити далеко од тога да уздрма општи јединствени став држава у развоју, које заједнички и чврсто иступају у тражењу да развијене државе допринесу њиховом развоју.

Велики изгледи за светску економику, које дају богатства из мора, и немогућности да се правична решења уврсте у постојеће правне калупе, изазвали су потребу за новим концепцијама и новим правним формулама. Запажено је, да су дубљим испитивањима једног проблема, искрсла међусобно повезана нова питања, правног, политичког и економског карактера. Тако, да је за решавање примарног постављеног проблема било потребно проучавање нових проблема, који су се појављивали као потенцијални носиоци конкретних решења. У томе налазимо објашњење зашто се појавила концепција о заједничком наслеђу човечанства као идејна база, и економска зона као узрок једног компромиса.

Најављена од амбасадора Малте Пардо-а у 1967, а свечано прокламована резолуцијом Генералне Скупштине Уједињених Нација 1970, концепција о заједничком наслеђу човечанства, сматрана је као идеологија будућег Устава на мору. Основна идеја водиља у тој концепцији била је заштита интереса економски слабијих држава тј. по новом називу држава у развоју од технолошки јаким. Из тих разлога било је потребно обуздавати продор развијених држава у подморска богатства, јер би их оне, захваљујући својим предностима могле по својој вољи присвајати. Зато је било потребно спречити економски неоколонијализам, и највећи део подморских богатстава ставити под међународну управу, како би био искоришћаван по правичној расподели за добробит свих, а првенствено држава у развоју./10.

Првобитна концепција о заједничком наслеђу човечанства била је да се економска богатства подморја правично деле међу државама тј. и без обавезног учешћа, било финансијског било технолошког, од стране економски слабијих држава. Индустријализоване земље прихватиле су тесаријску основицу заједничког наслеђа човечанства, да се и на тај начин деле добити, верујући да ће захваљујући својим технолошким и финансијским преимућствима моћи у практичној примени максимизирати своје комерцијалне подухвате. Но, те потенцијалне могућности развијених земаља неутрализоване су њиховом бројчаном инфериорношћу, која долази до изражаја код доношења одлука. Свесне, да би оне поднеле највећи терет код валоризације подморских богатстава, а да време ради против, по њима фаворизованог *laissez-faire* система, индустријализоване земље настоје да што пре протуре своје концепције о будућем оперативном систему Власти на подморју. Тој сврси послужиле су и опомене државног секретара Кисинџера, да се неће дозволити надгласавање већином постигнутом гласовима земаља, које не сnose главне одговорности за збивања у свету. Тражење нових правних ситуација за нове економске односе на мору, било је усредоточено на поимању правичности. Ако бисмо се ограни-

10) Изближе наш чланак у *Case Western Reserve Journal of International Law* Volume 8, Nuber 1, Winter 1976, под насловом „Third United Conference on the Law of the Sea“.

и само на критеријум по начелу правичне поделе, без ближег опреде-
ла, могла би се различито сматрати правична подела. Међутим, прави-
т употребљена са мерилом „према потреби“, омогућава економску рав-
нност међу државама, а тиме даје и потпунији садржај новом еко-
но-политичком појму развијености. Оваква расподела би била могућа,
би произилазила из саме правне природе оне међународне заједнице,
би се имала створити за океанско подморје, ако би се доследно спро-
и концепција о заједничком наслеђу човечанства./11.

Кад је концепција о заједничком наслеђу човечанству била прих-
ена од свих као корисна за све, изгледало је да ће нови режим на
у, бити сав у знаку тог новог појма. Но, начело „заједничко наслеђе
чанства“ имало је свој неочекивани развојни пут. Уместо процеса ус-
ења, пошло се ка одступањима. Прво су се државе у развоју, а затим
е и развијене удаљиле од основне концепције, да се за међународну
дницу сачува што већа просторност подморја. До тога је дошло због
ишта држава у развоју, да се имају првенствено задовољити нацио-
ни интереси у ширем опсегу, и то у оном у којем би то омогућила про-
ована економска зона. По мишљењу држава у развоју тако би се су-
а међународна област, из које би развијене државе могле извладити
размерно велике користи због својих потенцијалних могућности.

Из почетка су развијене државе сматрале да ће економском зоном
и угрожене њихове традиционалне слободе. У вези с таквим схвата-
и може се довести и амерички предлог из 1970. год., о подручју мора
д старатељством обалне државе“. Тим предлогом био је знатно убла-
и садашњи карактер економске зоне, која не познаје доприносе у ме-
ародни фонд./12. Када су развијене државе коначно прихватиле еко-
нску зону, државе у развоју поставиле су захтеве за врло широким
вима обалних држава у тој зони. Сад су се развијене државе поново
гиле погођеним, јер да ће широким правима обалних држава, бити у
зони скучена њихова права слободе проласка и научног истраживања.

Та помицања у прихватању економске зоне била су одраз размимо-
жења између развијених држава и држава у развоју, која као латен-
и неспоразум још трају и ометају доношење генералне конвенције.
ак, ако развијене државе сматрају да ће њихова права бити сужена у
им деловима раније отвореног мора, који ће као економске зоне припа-
другим државама, оне имају широку надокнаду на другој страни. Ра-
на се, да ће око 35% од целог океанског простора отпасти на економске
е, од чега ће једна трећина припасти на десет развијених држава.

11) У овом случају под заједничким наслеђем човечанства, могла би се једино под-
умевати наследничка заједница која би била начелно недељива. Корисници те заједнице
ли би једнака и одређена права, један према другоме, која би била стална и међусобно
реносива. У том редоследу мисли државе, као чланови међународне организације, биле
сматране заједничким наследницима. Из такве правне природе даље би произишло да
чланство заједнице било аутоматско за све државе, и да би у тој међународној органи-
зацији, под окриљем заједничког наслеђа човечанства, све државе имале заштиту својих
ресурса. И ова би се заштита аутоматски простирала над интересима држава у развоју,
и пре сваког постављања захтева у том погледу од њихових страна. (О овоме в. мој
штај „Common heritage of mankind“ који је био од стране „World Peace through
Law“ поднесен на Женевском заседању Треће Конференције; 1975.

12) Амерички предлог: „Statement by the President Nixon on U.S. Ocean policy.
ice of the White House Press, Press Secretary, May 23, 1970.“

На тај начин, од полазне концепције о заједничком наслеђу човештва, да што више подморског простора буде заједничко и недељиво,шло се до супротног закључка, да је целисходно путем економских зопподелити широку периферију мора. Но, и на томе се није остало. Некеокеанских држава, првенствено развијене а и друге, које имају врлоисторне континенталне орубине(континенталну терасу, континентал мар-0), желе прећи спољну границу економске зоне тако, да дођу до кон-енталног руба тј. до линије, где се потопљено морско подземље наглопта у поноре, и добију суверена права над тамошњим неживим богат-ом. Тако исто има опет држава које прижељкују преференцијална пра-миза спољне границе економске зоне./13.

Ако се у контексту заједничког наслеђа човечанства може наћи ра-невања за усвајање економских зона, то не би смело бити случај с про-ањем искључиве експлоатације до континенталног руба, јер би тадазаједничке за човечанство преостале само дубоке и за дуго време не-ористиве провалије. У вези са овим последњим, не постоје још довољ-јасни подаци о неким налазиштима минерала. Ако би се тако сузиоен заједничког наслеђа човечанства, онда би се за њега могло рећи даостао само његов наслов без реалног садржаја.

Протагонисти тако широког проширења суверених права обалнихжава, виде у томе и једно компромисно решење, које не налазе у еко-иској зони. Они се ослањају и на пресуду Међународног Суда правде уту, донету 1969. год., у споровима око континенталне равнине Северногза. За ову пресуду се сматрало, да је дала логичну основу за правнозатање континенталне равнине. Говорећи о правима обалне државе уавци под 19. свога образложења, пресуда каже да континентална равни-ичини природно продужење копненог територија обалне државе у море,испод њега, и да постоји „*ipso facto*” и „*ab initio*” на основу њенеерености над земљом и као њезино продужење. Међутим, Хашки суджео је то своје начелно гледиште у вези са концепцијом континенталнеинине, док би суверена права над природним богатствима мора наом подручју орубине значила освајање целог подморја од економскогичаја. Много раније је тако неприхватљиво гледиште изразио Americanational Petroleum Council./14.

Говорећи о сувереним правима обалних држава под предпоставкомби се могла протезати до континенталне орубине, морамо се осврнути ипрепрекусије таквог протезања у вези са економском зоном. Економскаа од 200 односно 188 наутичких миља, прихваћена је уз територијално

13) Овде наведене државе, узете заједно контролишу скоро половину континенталнеинине света. Те су земље: Аустралија, са 1.445.400 миља квадратних или 10,83% од светскеубине, Канада са 1.240.000 миља квадратних (9,29%), Индонезија са 1.229.800 миља квадрат- (9,21%), САД са 862.000 квадратних миља (6,46%), СССР са 735.000 квадратних миља (5,1%), Нова Зеландија са 571.000 квадратних миља (4,28%), и Аргентина са 484.000 квадрат- миља (3,63%). (Подаци из „The Geographer, Bureau of Intelligence and Research ofDepartment of State. Limits in the Seas”). Перу прижељкује та преференцијална права.

Под континенталном орубином подразумевамо збирно сва подморска спуштања,ако од конт. равнине која је описана у чл. 1. Женевске конвенције, па ниже континен-ду палину (дубина 1.200—3.500 м) и континални обронак) дубина 3.500—5.000 м).

14) „Petroleum Resources under the Ocean Floor” — Report published by theational Petroleum Council, Washington, March 1969,

море од 12 миља, да би се неутрализовале претензије за широким територијалним морем. Признавајући обалној држави права искоришћавања над природним богатствима, како живог тако и неживог, обална држава добија преко економске зоне шире подручје искоришћавања него што је до сада имала по Женевској конвенцији о континенталној равнини. У том случају могло би се запитати, да ли се економска зона и континентална равнина у правном смислу узета просторно поклапају, односно да ли има сада да континентална равнина у правном смислу исчезне као сувишан посебан појам. Јединствени неформални текст за преговарање, израђен на завршетку Женевског заседања ове Конференције, задржао је и економску зону и континенталну равнину.

То међутим не значи да је предложено и даље одржавање континенталне равнине у правном смислу и економске зоне као посебних правних подручја, са истим садржајем обалних држава што се тиче неживог богатства. Овај текст је само фаза за преговарање и он предвиђа и друге солуције. У вези с тиме од интереса је осврнути се на извесне чланове Појединачног јединственог текста за преговарање, који се, како у првом тексту, тако и у ревидираном, позивају на могуће ситуације које могу настати, ако се задржи у будућој конвенцији и појам континенталне равнине покрај искључиве економске зоне. По чл. 45. ревидираног текста искључива економска зона неће се протезати преко 200 наутичких миља од полазне црте, од које се мери ширина територијалног мора. По чл. 64. истог текста, то ће бити опсег економске зоне, чак и кад би континентална орубина била ужа од 200 миља. Међутим, по чл. 70 истог текста, предвиђен је случај да се континентална равнина протече преко линије од 200 наутичких миља. У том случају би се и суверена права искоришћавања обалне државе протезала до краја континенталне орубине уз обавезу те државе да даје извесне доприносе Међународној Влади из експлоатације неживог богатства.

То значи да овај јединствени неформални текст предвиђа омеђену, и у јединственој раздаљини од обале, искључиву економску зону, док то није случај са континенталном равнином, па се може закључити да се јединственим неформалним текстом, не предвиђа брисање континенталне равнине као посебног института.

Из предложених одредаба Јединственог неформалног текста, произилази да, иако је континенталној равнини посвећено IV. поглавље, ипак се ту спомиње и континентална орубина (чл. 62), тако да би се, доводећи у везу чланове 64. и 70. (говоре о континенталној равнини), могло сматрати да је овим текстом укинут појам континенталне равнине у смислу Женевске конвенције, и да се сада замењује са континенталном орубином. При таквом стању ствари чини нам се, да не би више било потребно да се говори о континенталној равнини у правном смислу, него заменити је појмом континенталне орубине. Међутим, овакво решење било би неприхватљиво.

Потакнуте својим економским интересима, неке државе а нарочито оне са пространом континенталном равнином прижељкују, да им се признају суверена права и у том просторном обиму, допуштајући да један део

добити оде у међународни фонд. На челу листе држава, које траже такво проширење налазе се САД. Познато је, да се мангански грумени налазе у свима областима подморја, али да их нарочито има у Пацифику. То нам може дати и објашњење зашто су САД у свом предлогу од 8. августа 1974, а у члану 22. под 2. предложиле, да обална држава може имати суверена права и иза економске зоне, ако би се континентална орубина протезала иза те зоне. У том смислу већ су се у Каракасу изјаснили представници Канаде, Енглеске, Индије, Ирске, Турске, Бангладеша и Јужне Кореје. /15.

Превазилазећи економску зону, ова настојања доводе у питање тачно омеђавање међународног простора, који се има сматрати заједничким наслеђем човечанства. Међутим, практична примена начела о заједничком наслеђу човечанства не спотиче се само на претераним просторним претензијама иза економске зоне, већ још више на садржају и карактеру овлашћења, која се имају признати Међународној власти, као отеловљењу начела о заједничком наслеђу човечанства.

Наиме, када је прихваћено, да у заједничком наслеђу човечанства нови режим на океанима нађе своје обележје са сигурношћу се сматрало, да ће главне компоненте тог режима бити искључива економска зона и Међународна власт. Те значајне новине у међународном праву мора, истовремено су одлучујуће скретнице у преображају међународног права уопште, и које треба да осигурају стварну правичност у међународним односима. Говорећи о таквој правичности, др Антун Вратуша, као шеф наше делегације, у генералној дискусији на пленарном састанку заседања у Каракасу, рекао је да се правичност, која произилази из новог појма „заједничко наслеђе човечанства” састоји из три елемента: заједничка својина, заједничка администрација и правична подела добити./16.

Данас се већ може сматрати да је у погледу администрације усвојено, да органи Међународне власти буду: Скупштина, Савет, Суд, Предузеће и Секретаријат са седиштем у Јамајци.

Будући да су предвиђања, да ће међународна зона подморја, она која би се простирала иза границе од 200 миља, имати велике количине бакра, кобалта, никла и мангана, њихова расподела чини срж проблема, каква треба да буду овлашћења међународне заједнице. О овом питању постоје размимоилажења између развијених држава и држава у развоју. Развијене земље које су главни потрошачи не желе јаку Власт. Оне би желеле по сваку цену да експлоатацију извуку испод строгог надзора Међународне власти, наводећи да би такав надзор ометао успешан развој експлоатације. У ствари, оне се прибојавају да би систем јаке Власти пред-

15) Амерички нацрт Doc.A(Conf.62/C.2)L.47 од 8. Августа 1974.

Овај амерички предлог је интересант такође због једног другог питања. Наиме, по чл. 27, под. Б, обална држава би одвајала један део добити од експлоатације неживог богатства у корист Међународне заједнице у области изван територијалног мора или дубљој од 200 м. Та идеја преузета је из предлога Председника Нихона од 23. маја 1973, којим је било предложено увођење зоне под старатељством, као претходнице данашњој економској зони. (в. напред под. 12).

Идеја о деоби прихода од нафте из економских зона појавила се у сугестији Трилатералне Комисије, коју чине приватна предузећа Северне Америке, Западне Европе и Јапана, како је јавила штампа између два прошлогодишња заседања.

16) Говор др А. Вратуша, стр. 92, Plenary Meeting — Caracas — 2. VII 1974.

стављао доминацију већине, састављене од неразвијених држава. Те државе залажу за ствари економски либерални систем „laissez faire“ да би са својим финансијским и технолошким преимућствима не сметано, да наметну свој оперативни систем. Из тог разлога, оне за што мање регулисања са ограниченим овлашћењима Међународне сти. Оне се залажу за систем давања дозвола појединим државама њиховим моћним компанијама за експлоатацију. У противном, њих индустрије биле би доведене у опасност, јер оне не би могле контролирати цене извађеним металима. С друге стране, зазирући од преобладајућег положаја развијених држава, због њихових технолошких и финансијских средстава, државе у развоју сматрају да би биле угрожене, ако би развијене државе искористиле своје могућности да за себе извуку потенцијалне користи те су у томе виделе неоколонијализам.

Услед тога, државе у развоју, заступљене у „групи 77“ (за сада 111 држава), категорично су за систем експлоатације у властитој земљи једне јаке међународне организације. Под јаком Власти, ове земље подразумевају да би Предузеће искључиво бирало локацију експлоатације и доносило сва правила у вези са експлоатацијом и вршило све мерцијалне операције. Замисљајући Власт с таквим овлашћењима, државе у развоју сматрају, да би на тај начин парирале слабостима извозног подређеног положаја, у којем се налазе због своје технолошке слабости и што немају потребних финансијских средстава. Оне су убеђене да би у дугом временском периоду у либералном систему биле потискиване од развијених држава, и то све дотле, док не би могле стећи могућности које имају данас развијене државе.

Због ових опречних ставова, дискусије су у I. Комитету остале без резултата, све док пред крај заседања у Каракасу „група 77“ не поднела своје „Основне услове експлоатације“./17. По том предлогу Власт као једини представник човечанства, била би једини експлоататор подморских богатстава. Међутим, због недостатака финансијских и техничких средстава данас, а пошто је потребно да се одмах приступи истраживању, то би се могло приступити радовима у прелазном периоду помоћу оних компанија које располажу потребним средствима и инсталирањем. Ипак подвучено је да се при томе мора водити нарочито рачун о потребама и интересима држава у развоју и необалних држава. Ове гестације ушле су и у Јединствени неформални текст и то под I. децембра 18. ревидираног текста.

С друге стране пак неке од држава у развоју не приступају у резерве експлоатацији из подморја. То су оне земље које су копнени извођачи истих метала, који ће се добијати из подморја. Државе као Перу, Замбија и Заире, чије економије јако зависе од извоза бакарног метала, имају страхују да ће цене тог метала пасти на светском тржишту кад отпочне његова експлоатација из подморја.

Из тог разлога, а бојећи се да би развијене државе форсирале извоз из подморја, што би смањило њихов извоз тих метала, те државе

17) „Basic Conditions“ the text prepared by Group 77 — Doc. A.Conf. 62/c 1/1 16. август 1974.

у развоју желеле би чврсти надзор над одлукама Власти о експлоатацији. Међутим, има и развијених држава као што су Канада и Француска, извознице никла, које су заинтересоване за повољну конјектуру тог талас на светском тржишту, те су склоне ограничавању производње из дморја. Да би ублажиле бојазан земаља копнених произвођача, а при-
снуте од својих великих компанија САД су се пред крај четвртог зас-
на одлучиле на један попустљиви предлог. Њихове велике компаније
су доста инвестирале у припремама за подморску експлоатацију, и
желе да се што пре дође до међународне конвенције, како би имале
међународне гаранције за своје инвестиције. Државни секретар Кисин-
форсирајући да Трећа Конференција дође до резултата предложио је,
се у прво време успори експлоатација из подморја како би ублажио
ред наведену опозицију држава произвођача истих метала./18.

Потакнут истим побудама да задовољи велике компаније своје
ље а вероватно и у тежњи да САД постигну запажени успех у пред-
ничкој изборној кампањи, државни секретар Кисинџер је за време
јања последњег — петог — заседања, а изван тог форума учинио
предлог који се састојао у паралелном систему. По том предлогу САД
биле спремне да финансирају Предузеће да би оно могло почети од
операције искоришћавања конкурентно с радом државних или приват-
компанија. САД би такође предложиле трансфер технологије, а сваке
те године сазивале би се конференције ради евентуалне ревизије
система./19.

Председник I Комитета, у чију надлежност долази питање орга-
зације Међународне власти, поднео је извештај о раду са последњег за-
дања. Он није био у свом извештају обесхрабрен што није дошло до де-
нитивног закључка, а подвукао је да ће одлука о новом систему експ-
тације бити не само најважнија одлука његовог Комитета него и це-
конференције. Питање се своди на то, треба ли нови систем експлоата-
је дати државним и приватним компанијама гарантовано стално учеш-
у искоришћавању подморских минерала или да ли треба да буде такво
хово учешће алтернативно с радом Предузећа и подложно условима
би Власт одредила. Надаље, да ли би њихово учешће било схваћено
привремено и само за један временски период. Али са сваким систем
експлоатације председник даље истиче, да је потребно Предузеће на-
вити стварно оперативним, да би могло преузети функцију јединог
звођача и корисника што раније. Што се тиче финансирања, оно би
бало бити на једној пропорционалној и кооперационој основи, а са циљ
да се Предузеће у најкраће време финансијски осамостали.

18) Kssinger је учинио тај предлог у свом говору, што га је 8. IV 1976. одржао п-
ликом заједничког састанка америчких друштава за спољну трговину и Уједињене Нац-
те америчког Бећа Међународне Трговинске Коморе.

Овим је ублажио своје гледиште изражено у говору у Монтреалу, августа 1975. п-
ликом годишњег састанка Америчког Удружења адвокатских комора. Тада, разочаран ре-
татима јеневског заседања, тражио је да гласачка већина не искоришћава, већ да се п-
ступи доношењу конвенције, јер ће у противноме САД приступити једностраној експлоатаци-
19) В. Извештај Председника I Комитета поднетог о раду петог заседања 16. септ-
бра 1976. као докуменат A/Conf.62/L.16 стр. 5.

С једном нотом оптимизма председник закључује, да је још пре две године систем експлоатације од две главне заинтересоване групације био диаметрално друкчије разматран. Земље у развоју прихватиле су Власт као јединог оператора у подморском коришћењу, док су технолошки напредне земље инсистирале да операције изводе њихове компаније. Сада на овом заседању председник види да је учињен напредак, јер су развијене државе прихватиле Предузеће на равној нози њиховим компанијама док су државе у развоју, иако инсистирајући на надмоћној улози Предузећа, пристале, да и друге комерцијалне компаније могу учествовати, али удружено са Предузећем. Значи обадве групације данас прихватају учешће и Предузећа и приватних компанија, а разлика је у томе којој се страни придаје важнија улога./20.

Ако се дође до дефинитивног компромисног решења, изгледи на успех оперативног система појавиће се у новом виду. Када се са текста одредаба буде прелазило на предвиђање практичних резултата, онда ће се морати закључити да ће резултати операција, које би вршила Власт зависити од уравнотежења између прихода и издатака. Ово опет од своје стране зависи од тога који ће територијални обим имати Међународна власт. Ако се суверена права обалних држава за експлоатацију буду протезала иза граница економских зона, па до континенталног руба, онда чисти приходи до којих би се дошло експлоатацијом, можда неће представљати неку интересну суму за значајну расподелу. Међународна власт имаће издатке за свој персонал, техничку опрему, лабораторије, творнице, разне инсталације, као и за издржавање својих сопствених бродова. Све ће ово долазити у обзир при калкулацијама о учешћу у расподели добити.

У тражењу правних решења, није питање замене континенталне равнине са континенталном орубином једини географско-правни проблем који се појавио на Трећој Конференцији. Независно од омеђавања оног дела подморја под сувереним правима обалних држава са економском зonom, ова последња покреће и друге правне проблеме.

Економска зона била је баш замишљена као нужна, да би се тачно омеђио простор под националном јурисдикцијом, и да сав остали подморски простор изван економске зоне има да дође под Међународну власт. Због тога економска зона имала би се сматрати као резултат просторног компромиса између двеју концепција: оне из већ раније наведене пресуде Међународног Суда Правде у Хагу из 1969. и друге о заједничком наслеђу човечанства. Али, с теоријског гледишта покренуло се питање, да ли је ова зона остала као део отвореног мора или долази под националну јурисдикцију./21.

За прву алтернативу говориле би слободе пловидбе и прелетења, те полагање каблова и цевовода. За другу нека функционална овлашћења, која у тој зони имају обалне државе, а која се састоје од искоришћавања живог и неживог богатства у тој зони. У првом случају економска зона

20) В. напред под./19, стр. 8.

21) Овде под националном јурисдикцијом сматрамо и суверена права истраживања и искоришћавања.

приближила би се у неку руку спољњем морском појасу само са ширим овлашћењима, а у другом територијалном мору.

Велика већина држава оставља то питање отворено, а Јединствени неформални текст за преговарање не изјашњава се изричито у том погледу. По члану 44 ревидираног текста обална држава има суверена права над живим и неживим богатствима морског дна, његовог подземља и воденог стуба. Значи, обална држава у искључивој економској зони има шира права, него што су јој призната на континенталној равнини по Женевској конвенцији из 1958. године. Та су шира права искоришћавање рибе и другог благог у воденом стубу, а то она права, која обална држава има у свом територијалном мору. По члану 46 истог текста све државе без разлике имају право у економској зони уживати слободе пловидбе и надлежања, као и полагање каблова и цевовода. Те слободе постоје у отвореном мору, али ипак члан 75 текста, који прецизира појам отвореног мора, искључује из тог појма, не само територијално море и унутрашње воде једне државе, већ и економску зону.

У свом уводном излагању уз ревидирани текст, председник Другог комитета, у чијој је надлежности расправљање и о искључивој економској зони, у ставци под 17. категорично се изјаснио, да искључива економска зона није ни отворено море, нити територијално, већ зона „*sui generis*”. А под 18. навео је, да у тој зони обалне државе имају „резидуална права” на богатствима, а друге државе уколико се неће огрешити у та права, могу уживати слободе пловидбе и саобраћаја./22.

На последњем заседању Конференције, Други комитет је образовао специјалну саветодавну групу за расправљање о „правном статусу” ове зоне. У свом извештају, председник тог комитета навео је, да је у тој саветодавној групи дискусија била сконцентрисана на горе поменуте чланове текста, у циљу да се преиспитају, како би се избегла на било који начин асимилација искључиве економске зоне са територијалним или отвореним морем. По његовом мишљењу поднете формуле повољно су прихваћене, као база за усаглашавање разних гледишта. Ипак, ма како изгледала повољна, ова оцена није још кључак о теориском питању./23.

Мора се признати да је од сваког теоријског расправљања, кад и камо значајније утврдити садржај права обалне државе у тој зони, као и ко су титулари тих права. Може се рећи да је искључива економска зона начелно већ *consensus-om* у Каракасу била прихваћена. Али тако није било кад је она искрсла у Припремном комитету, као предлог за компромисно решење. С промењеним значајем појма заједничког наслеђа човечанства, нужно се учврстила идеја о неопходности економске зоне. Начелна сугласност није водила ка једнодушном схватању о садржају права држава и корисницима тих права. Размислилажења у овом домену, довела су до нове класификације државе.

22) В. докуменат А/Conf.82 (WP.8/Rev. 1) Part II, стр. 4.

23) В. докуменат А/Conf. 82/ L.17 стр. 5—6, под. 23—27.

Ортодоксни протагонисти економске зоне, или како их неки називају зоналистима, знали су само за обалне државе као имаоце суверених и искључивих права истраживања и искоришћавања живог и неживог природног богатства у тој зони. Други, неотрадиционалисти, јасно су показивали, да су пристали уз идеју економске зоне, сматрајући да ће и друге државе, које нису обалне, у тој зони имати учешћа у подели њених богатстава. Под овим су подразумевале вишак неискоришћеног, а дозвољеног улова рибе. Јединствени неформални текст предвиђа те могућности. По члану 50 ревидираног текста обална држава одредиће обим допуштеног улова рибе, и обавезна је да преузме мере очувања рибљег фонда, да не би дошло до прекомерне експлоатације. У овом погледу предвиђена је сурадња општих, регионалних и подрегионалних организација. По чл. 51, у случају да обална држава нема могућности да искористи цели предвиђени улов, она ће водити рачуна о својој привреди у вези са захтевима држава у развоју исте регије или подрегије, а и о потреби да се минимизирају привредна поремећења оних држава, чији су рибари до сада рибарили у тој зони.

У погледу права других држава као корисника, постављени су принципи за коришћење тих права у чл. 58 до 60 истог текста. По првом члану, необалне државе имају право да учествују у искоришћавању живог богатства у искључивим економским зонама суседних обалних држава на правичној бази. Услови таквог учешћа биће утврђени билатералним, подрегионалним и регионалним споразумима. Развојне необалне државе моћи ће то своје право користити једино у економским зонама суседних држава.

Члан 59. говори о правима обалних држава у развоју, које се налазе у једној подрегији или регији, а које су због географске специфичности у исхранбеном погледу зависне од експлоатације риба у економским зонама својих суседа као и необалне државе у развоју, које не могу имати своју властиту економску зону, треба да добију право учествовања, на правичној бази, у експлоатацији живог богатства у економским зонама других држава из исте регије или подрегије. Члан 60. изричито предвиђа да се права призната у чл. 58. и 59. могу преносити на друге, једино уз изричити пристанак обалне државе.

Мора се подвући да су та права других држава призната само у односу на риболов, али не и на нежива богатства, која остају искључива за обалну државу дотичне економске зоне. Није јасно како ће се утврдити расположиве количине улова рибе, и у вези с тим вишак за улов других земаља. Не само што се из биолошких разлога неће то моћи утврдити, већ и због евентуално нетачних информација, које би у том погледу неке обалне државе могле пружити.

С друге стране, што се тиче корисника тих права, такође су нејасне контуре, у којима би се могло одвијати практично коришћење необалних држава, које за сваку од њих може бити друкчије због њихових различитих географских положаја. / — 24.

24) В. документован чланак Lewis Alexander и R. Hodgson у „The San Diego Law Review”, Vol. 12., Nr. 3, 1975. „The impact of the 200-mile Economic zone on the Law of the Sea” стр. 569—600.

Необалне државе су од свог првобитног интереса, израженог на Првој Конференцији, о праву мора за слободан приступ мору, на Трећој Конференцији свој захтев прошириле и на учешће у риболову суседних обалних држава. Конференција необалних и других географски запостављених држава у развоју у Кампали — Уганда (20. — 22. марта 1974), и у својој декларацији покрај слободног приступа мору и од мора за необалне државе, нарочито је подвукла потребу недискриминације у економском погледу. Пакистан је у свом предлогу предложио да обалне државе закључе билатералне или регионалне споразуме са суседним необалним државама ради коришћења рибљег богатства у економској зони./ — 25.

На последњем заседању Њенга, представник Кеније, у име посебне саветодавне групе II Комитета поднео је извештај о приступу необалних држава мору, наводећи да је тај извештај у групи био прихваћен од већине. Напротив, већина у комитету није прихватила тај извештај због учињених резерви од стране неких држава./26. Тако је још увек остало отворено питање, да ли се приступ необалних држава мора има сматрати као њихово право или као принцип који служи као база за закључење посебних уговора./27.

Врло блиске необалним државама, заправо из исте категорије су и тако зване географски запостављене државе. Док је проблем необалних држава био познат већ на Првој Конференцији, на Трећој искрсао је, као нови географско-правни појам „географски запостављене државе“. Иако се на нашој Планети од увек државе разликују по свом географском положају, који условљава њихову различиту привредну структуру, разноликост њиховог географског положаја, као и ни неравномерност њихове привредне структуре, нису узимане у посебан обзир досад код решавања међународних проблема.

На листи предмета, који су стављени на дневни ред Треће Конференције, као питање под бр. 9 налазе се необалне државе, а под 10 „права и интереси држава без континенталне равнине и државе са уском континенталном равнином или уском морском обалом“. У дискусијама, ове се земље називају географски запостављене. Међутим, у јединственом неформалном тексту за преговарање, поглавље VI посвећено је само необалним државама, и у њему се не говори о географски запостављеним, а ни ти је њима посвећено неко друго поглавље.

Интереси необалних држава у економској зони треба да се решавају путем регионалних споразума, а то исто важи и за ову другу врсту земаља. Концепција регионалних споразума била је позната још у Друштву Народа, а у Уједињеним Нацијама регионализам долази још више до изражаја, што се види и у радовима Треће Конференције о праву мора, напосе када се ради о питањима искоришћавања мора. Ради постизања још лакших резултата предлажу се и подрегионални споразуми. У једној регији необалне државе, као и обалне државе које имају економске зоне,

25) Campala declaration. doc. A/Conf.62/23.

Pakistan Draft doc. A/ Conf. 62/C 2/L. 48.

26) В. докуменат овде под./22 стр. 6.

27) В. мој извештај „Land locked States“ поднет Конференцији International Law Association у Мадриду 1976, стр. 1—41.

могу имати приближно исти економски ниво. Ово је нарочито узето у обзир код предлога Карипских обалних држава, да се у њиховој регији за њихово море, усвоји израз „матримониално море”. Овај израз био би као пандан називу „патримониално море (наслеђено)”, који су неке државе, као афричке у Yaoundé, јуна 1972, предлагале за искључиву економску зону./28.

Сматрајући расподелу биолошког и минералног богатства, као битну компоненту будућег правног поретка на мору, необалне државе подржавају све више регионалне концепције. Под претпоставком да ће регионални споразуми послужити остварењу њихових претензија, те државе усвајају концепцију економске зоне.

Кад је реч о географски запостављеним земљама уопште, вредно је напоменути, да та категорија држава даје шаролику слику. Не само да се необалне државе разликују од оних са малом обалом или уском континенталном равнином, већ у тој групи има земаља које једна од друге јако одскачу по степену развијености.

Мало чудно може изледати да су, с тог гледишта географске запостављености, обадве Немачке као развијене земље, нашле заједнички интерес рецимо с Лихтенштајном. Супер развијена индустријска земља Западна Немачка има заједничке интересе са необалним у погледу риболова и коришћења морског дна, а у том погледу не са својим одговарајућим индустријским партнерима, а поморским земљама.

С разлога што необалне државе, па и остале географски запостављене, траже приступ мору и учешће у биолошким и минералним богатствима не само подморје под Међународном влашћу, већ и оних која се налазе у економским зонама суседним им обалним државама, није дошло на њујоршким заседањима до споразума између њих и обалних држава. Истина је, да би у погледу расподеле богатства регионално право могло бити ефикасније од глобалног, али је исто тако тачно, да је од самог почетка економска зона замишљена као искључива у два смера. Као искључиво економска по својој намени и у географском смислу као искључива за обалне државе.

С тога, код тражења задовољења својих економских интереса у економским зонама суседних држава, необалне државе не смеју губити из вида одсуство реципроцитета за обалне државе. То води ка закључку, да економски интереси необалних држава не могу никада бити изједначени са сувереним правима обалних држава на искоришћавању природних богатстава у економским зонама./29.

У вези са усвајањем економских зона поставља се питање које ће последице произвести граница од 200 миља уопште на светско рибарење укључиво и даљински риболов поморских земаља. Узимајући да се 90% светског улова рибе постиже у областима од 200 миља удаљених од обала, што значи у предвиђеним економским зонама обалних држава, онда ће земље с великом даљинском рибарском флотилом, као што су Јапан, Сов-

28) За састанак карибских земаља в. докуменат А/АЦ. 138/80.

За састанак у Yaoundé в. докуменат А/АЦ 138/79.

29) В. мој извештај под./27 стр. 39.

јетски Савез, Кореја, САД, Пољска, Шпанија, Западна Немачка и Румунија бити јако погођени. Цени се да се 45% риболова Јапана постиже унутар 200 миља од страних обала./30. Погођени интереси даљинског риболова Пољске одразиће се и наше риболовне интересе. Као што је познато, Југославија постигла је с Пољском споразум о далекоморском риболову на бази финансирања програма с поделом капитала на Југославију са 51%, а на Пољску с 49%.

Међутим, сада је наш излазак у океански риболов, односно у далеко море, запео због преиспитивања могућности Пољске, с којом смо у тој врсти риболова повезани, о настављању далеког риболова у оне области мора, које су доскора биле отворено море, а сада су постале или ће постати економске зоне обалних држава. Нестрпљиве да сачекају увођење економских зона кроз одлуке Треће Конференције, а подстакнуте примерима САД и других, девет земаља Европске Економске Заједнице, од првог јануара 1977. завеле су своје риболовне зоне од 200 наутичких миља. На тај начин Велика Британија добила је 270.000 миља² свог широког риболовног резервата, који је сада девет пута већи од ранијег. Да би ово проширење било одмах ефикасно, била су истог дана одређена три британска ратна брода да спрече улазак свима страним рибарским бродовима који не би имали дозволу. Тако је одмах био у тој зони онемогућен улов рибе бродовима Исланда, Бугарске, Румуније, Јапана и Кубе.

Овом својом мером Енглеска се само придружила другим државама, које су још од женевског заседања почеле проширивати, било у којем виду, морску област под својом јурисдикцијом. Пред крај женевског сасстанка, Еквадор је поднео предлог за територијалним морем од 200 наутичких миља, за што су још раније били Чиле и Перу. Уочи првог Њујоршког заседања, Албанија је озаконила своје територијално море од 15 наутичких миља. Одлучан потез, а као реализација једне он својих претњи за предузимање једностраних мера, било је озаконење од стране САД риболовне зоне од 200 миља с упозорењем за стране рибаре да ће почевши од 1. марта 1977. године морати имати дозволе за улов рибе у тој зони. Увођење америчке риболовне зоне од 200 миља имало је дејство и код других држава. После закључења првог њујоршког заседања а споразумом од 1. јуна 1976. окончан је био између Британије и Исланда после 28 година трзавица тзв. „Бакаларски рат“. Поучен примером САД, Исланд је остао упоран у свом захтеву за својом риболовном зоном од 200 миља. У том смислу је био закључен споразум с једним прелазним режимом од шест месеци. Затим је Канада објавила, да ће од 1. јануара 1977. проширити своју риболовну јурисдикцију на 200 миља од обале, и што је утврђеног дана и спровела у живот. Мексико је истовремено следио горње примере и прогласио своју економску зону од 200 миља и затворио страним рибарима 600 миља дуг Калифорниски залив.

Иако је од 1. јануара 1977 Британија завела своју риболовну зону и одмах преузела ефикасне мере забране за стране рибаре, та држава већ

30) B. J. Gilland „The fish resources of the Ocean“ — Rome FAO Fisheries Technical Paper No. 97/1970, стр. 205—18

је почела с давањем посебних дозвола. Досада су добили дозволе Совјетски Савез, Источна Немачка, Пољска и следеће западноевропске земље које нису чланице Економске Заједнице: Норвешка, Финска, Шведска, Португал и Шпанија, те надаље Гаегое Острва, који су саставни део Данске. Са земљама Европске Економске Заједнице Британија је закључила неке ограничене споразуме, иако су те земље желеле споразуме с дужим роковима.

Од увођења у живот своје риболовне зоне 1. јануара, Канада је одмах већ сутрадан издала преко сто дозвола страним рибарима, међу којима има 20 за совјетске рибаре. Канада је објавила да САД и Француска немају потребу да траже дозволе.

Совјетски Савез од своје стране објавио је 10. децембра 1976. да је проширио своју риболовну зону на 200 миља. Земље Евроске Заједнице истовремено се објавиле, да од 1. јануара заводе у истом обиму своју зону. Совјетско проширење произвело је с једне стране позитивне резултате, а с друге стране може бити повод неспоразумима на Далеком Истоку. Средином фебруара Сов. Савез пристао је да се земљама Европске Економске Заједнице закључи дугорочан споразум о узајамним концесијама у риболову. Овај се потез у извесним круговима тумачи као фактично признање Европске Економске Заједнице од стране Сов. Савеза, што би могло претходити и „службеном признању” и то тек 20 година од постојања те Заједнице. На другој страни Јапан оспорава ово совјетско проширење око 4 јапанска острва, која су под совјетском управом од завршетка II Светског рата./31.

Али, нису само риболовни интереси, који у вези са економском зоном изазивају супротне ставове на Конференцији. Они који у економској зони виде област отвореног мора, сматрају да постоји у тој зони за све неограничено право научног истраживања. Противници таквог схватања упорно траже, да обална држава контролише научна истраживања, али и уз обавезу да безразложно не спречава научна истраживање. По схватању ових за ову делатност потребан је изричити пристанак обалне државе. По чл. 57 Јединственог информативног текста обалној држави призната је искључива јурисдикција за ову делатност. Члан 60 истог текста предвиђа, да обална држава не може повући дато одобрење осим у наведеним случајевима.

На последњем заседању у Трећем комитету дискутовало се, да се уравнотеже интереси обалних држава с гаранцијама државама истраживача. Да би олакшао прихватање члана 60 текста у вези са потребном дозволом обалне државе, председник Комитета Јанков поднео је еластичнији текст за тај члан. Међутим, није се дошло до споразумне формуле. Неке државе сматрале су преурањеним доношење дефинитивне формуле услед повезаности тог проблема с питањем правног статуса економске зоне и са системом за решавање спорова./32.

Југословенска делегација на Трећој Конференцији још од самог почетка подржавала је идеју о искључиво економској зони широкој 200 ми-

31) International Herald Tribune — Paris, 3. I, 19. 2, и 26—27. 2. 1977.

32) B. Report of Mr. A Yankov doc. A/Conf. 62/L.18 од 16. 9. 1976, стр. 6—9.

ља, и то је изјавио шеф делегације Антун Братоша у генералној дискусији на пленарном састанку заседања у Каракасу. Он је надаље нагласио да морају бити узета у обзир географска, еколошка и друга својства појединих регија. Залажући се да економска зона не буде сметња за слободну пловидбу и надлетања, позвао се на закључке Четврте Конференције шефова држава и влада нестврстаних земаља, која је била одржана у Алжиру септембра 1973. године. У том говору, а у вези са економском зоном, осврнуо се на даљински риболов, на необалне државе и на значај регионалних или под-регионалних споразума. За први проблем је рекао да интереси земаља, које практикују даљински риболов, не би требало да буду сметње за признање економске зоне и да њихови интереси могу бити сачувани само путем појачања међународне економске кооперације на бази једнакости. За необалне државе је подвукао да стварају знатне проблеме, нарочито већ и због тога јер су многе од њих државе у развоју, и да њихови интереси треба да буду узети у обзир код закључења регионалних и подрегионалних споразума.

Овакво схваћање било је поновљено у Каракасу у Другом Комитету од проф. В. Иблера, који се нарочито задржао на значају економске зоне. Амбасадор Звонко Перишић, говорећи у Првом комитету наредног женевског заседања, нарочито се задржао на распореду добити из међународне зоне, подвлачећи да би при томе требало нарочито узети у обзир интересе држава унутар географских групација. Залажући се за давање подршке регионалним споразумима, југословенски представници остали су доследни предлогу који је Југославија поднела 16. августа 1973. године./33.

Покрај ранијих предлога о економској зони, који су били поднети још Специјалном Комитету за мирољубиво коришћење морског дна иза граница националних јурисдикција, а међу којима су се истакли: декларација Карипских земаља издата у Санто Доминго 7. јуна 1972., и Закључци са Афричког регионалног семинара у Jaoundé од 20. до 30. јуна 1972., вредно је споменути и оне документе донете на састанцима од када је било почело заседање Треће Конференције. Савет министара Организације афричког јединства, састао се у Сомалији у Mogadiscio — Јуна 1974., и донео је декларацију у којој су посебне главе посвећене искључиво економској зони и регионалним споразумима. Делегације шест социјалистичких држава на челу са Совјетским Савезом, поднеле су 5. августа 1974., посебан Нацрт о економској зони. Ту је предвиђена сарадња обалних држава са одговарајућим регионалним и међународним организацијама у питањима рибарења у економској зони. Даље по чл. 15. предвиђено је, да ако једна обална држава не би могла 100 процентно да искористи расположиви годишњи улов рибе, моћи ће се дати дозвола рибарима других држава, а при том би имале првенство необалне државе или оне са уским изласком на море./34.

Није само данас нерешено остало признање у начелу права необалних држава у економским зонама суседних земаља, већ су нејасне и контуре,

33) Говор др Звонка Перишића, стр. 65. First Committee Genève 28. IV 1975. Предлог Југославије о регионалним споразумима Doc. A/AC.138/ SC.IV/L.83.

34) В. под./28 и

Предлог 6 социјалистичких земаља Doc. A/Conf. 62/C.2.L.38.

Декларацију Организације афричког јединства Doc. A/Conf. 62/33.

у којима би се могло одвијати практично коришћење. Оно за сваку од не-обалних држава може бити друкчије због њихових различитих географ-ских положаја.

Ако урачунамо и Ватикан, онда са још три минијатурне државе: Лихтенштајн, Сан Марино и Андора имамо 30 необалних држава. Највећи број се налази у Африци, њих 14 и то: Мали, Горња Волта, Нигер, Чад, Централна Афричка Република, Уганда, Рванда, Замбија, Малави, Јужна Родезија, Буринди, Botswana, Swaziland i Lesotho. У Европи покрај четири минијатурне имамо још пет других: Швајцарска, Аустрија, Чехословачка, Мађарска и Луксембург. У Азији 5 необалних: Авганистан, Непал, Бхутан, Лаос и Монголија, а у Јужној Америци Две: Боливија и Парагвај.

Географски положај неких од ових држава поставља нове задатке за решити. Тако на пр. Лихтенштајн граничи са две необалне државе: Аустријом и Швајцарском. Швајцарска с Француском, Италијом и СР Немачком. Мађарска са Совјетским Савезом, Југославијом, Румунијом и Чехословачком. Чехословачка са Совјетским Савезом, Пољском, СР Немачком и Источном Немачком. Луксембург с Француском, Белгијом и СР Немачком. У Азији Авганистан граничи са Совјетским Савезом, Кином, Ираном и Пакистаном. Јужна Африка је окружена с необалним државама: Botswana, Swaziland, Rhodesia i Lesotho. Питање се поставља како решити пробле-ме, које ствара овако неуједначени географски положај неких земаља. Примера ради требало би знати хоће ли Швајцарска имати удела у економ-ским зонама свих поморских држава које ју окружују? А Мађарска у свим од ње удаљеним сојетским морима, исто онако као и Авганистан у свима морима који окружују огромни азијски континент? Напротив Лихтенштајн, пошто не граничи ни с једном од поморских земаља, хоће ли бити изузет из оне добити, која би се свима другима признала?

Напротив, државе с богатим и пространим економским зонама, као што су САД, Канада, Мексико, Аустралија и Нова Зеландија, уопште не-мају за суседе необалне државе или географски запостављене земље. При-мер јужноамеричких држава нарочито је поучан. С једне стране Перу, који има за суседа само једну необалну државу, Боливију, покрај неоптерећено-сти своје економске зоне страним захтевима, тражи да му се признају пре-ференцијална права за риболов у једној суседној обалсти иза 200 миља, ради компензације што је његово подморје оскудно у минералима. С друге стране, Боливија која је за време пацифичког рата 1879. изгубила излаз на море у виду узаног простора између Чиле и Перу, сада тражи излазак на Пацифик. Несумњиво да је постављено питање права необалних држа-ва подгрејало ове аспирације Боливије, која је уочи Нове Године 1977. за-тражила од своја два суседа да се одрекну затражених компензација. За узврат за излаз Боливије на море Чиле је затражио од те земље територи-јалне компензације, а Перу да се евентуално уступљени део територије на Пацифику интернационализује.

Уочи првог њујоршког заседања 1976. сматрало се, да ће главно на-стојање на Конференцији бити, да се ускладе интереси развијених држава и држава у развоју на тај начин, што би прве ублажиле свој став у погле-ду Међународне Власти предвиђене за подморје међународне зоне, а за уз-

врат државе у развоју би попустиле у свом схватању какав карактер треба да има пловидба кроз међународне мореузе. Разматрања на Конференцији удаљила су се од ових прогноза.

Код међународних мореуза у први план избија њихова дефиниција. Пресуда Међународног Суда Правде у афери Крфског канала утврдила је за ову дефиницију два основна елемента: елеменат употребе и географски./35. Тако се за међународни мореуз сматра онај, који спаја два дела отвореног мора и употребљава се за међународну пловидбу. Конвенција о територијалном мору и спољнем морском појасу из 1958. усвојила је ову дефиницију са надопуном, да мореуз може везивати и територијално море неке државе са отвореним. Нешкодљив пролазак био је усвојен за територијално море од 3 миље, па следствено томе и за мореузе од 6 миља, кад се додирују територијална мора двеју држава које се налазе једна насупрот другој. Међутим, проширењем територијалног мора на 12 миља добија се велики број мореуза широких од 24 миља, а који су од значаја за међународну трговину и пловидбу. Рачуна се да ће бити сада око 100 таквих мореуза, међу којима и Гибралтар широк 15 км. Ова појава изазвала је на Трећој Конференцији дискусију о томе, који режим треба признати за овакво проширене мореузе: задржати на раније дијелове отвореног мора начело слободе мора или и на њих протегнути режим територијалног мора с нешкодљивим проласком. Члан 43 ревидираног текста усвојио је овај други систем, али само изузетно у два случаја. Нешкодљив пролазак је предвиђен за мореузе између обалне државе и њезиног отока или кад мореуз спаја део отвореног мора или искључиву економску зону са територијалним морем једне стране државе.

У дискусијама правила се разлика између проласка трговачких и ратних бродова кроз мореузе. Док је за прве било једнодушно прихваћено да пловидба треба да буде без ограничења, за друге мишљења су била подељена. Они који су се залагали да су претходно потребни нотификација проласка обалној држави и затим њезина дозвола, ослањали су се на сувереност обалне државе и истицали су, да би непријављено присуство ратних бродова, подморница и прелетања војних авиона, представљало опасност за сигурност државе које граниче уз те мореузе.

На последњем заседању Конференције није била постигнута сагласност да се усвоје предлози из ревидираног текста. Пошто су неке државе тражиле измене у циљу постизања бољег уравнотежења интереса између обалних држава и корисника мореуза, остављено је, да се и ово питање још размотри на идућем заседању.

Пролази шири од 24 миље не сматрају се мореузима, иако могу бити од великог значења за земље затворених мора ради њиховог приступа великим морима и уопште слободне пловидбе. По предложеним текстовима о проширењу територијалног мора и о правима обалних држава у новоствореним економским зонама, није угрожена слобода пловидбе и надлетања кроз такве пролазе, међу које долазе и Отранска Врата. Тај морски појас дуг је око 105 км, а широк је између 75 и 140 км. Ако се узме у обзир ње-

35) I.C.J. 4, 28, 1949 — Corfu Channel Case.

гов најдужи део са неких 40 наутичких миља, он је шири него што би било двоструко територијално море, спојено од двеју држава са супротних обала. Према томе не може бити никаквих сметњи у погледу права пловидбе кроз Отранска врата. Предвиђена економска зона од две стотине миља спојиће интересна подручја обалних држава али у име тога не може бити стављена било каква контрола тих обалних држава над пловидбом бродова тим пролазом. Ни о овом питању нису на последњем заседању донесени дефинитивни закључци. Истина дискусија је показала, да су прихватљиви чланови ревидираног текста, који се односе на мореузе, осим што су неке државе које се граниче уз мореузе захтевале да се боље обезбеде њихови интереси./36. Према томе требало би јасно одредити права, која могу имати обалне државе према бродовима у пролазу у име заштите својих интереса у економској зони.

Последње њујоршко заседање, као и претходно, било је завршено у клими затегнутих односа. Необалне државе од своје стране ишле су у својим захтевима даље него што би им се могло признати. Такав став изазвао је упозорења, да би необалне државе могле блокирати доношење конвенције. Ако не дође до споразума, државе географски запостављене, потиснуте протезањем власти обалних држава над широким површинама мора, могле би доћи у потпуно зависан положај према обалним државама, како у погледу свога приступа мору тако и удела у расподели богатстава./37.

Државе у развоју нису попуштале у свом захтеву да контролишу експлоатацију рудног богатства из подморја. То је проузроковало наслуђивање једностраних декларација о проширењу власти држава у морске просторе. Остварена проширења риболовних зона у границама предвиђених економских зона, прошла су без нарочитих коментара, као мере које су се пре или после очекивале.

Напротив, опомене развијених држава, а нарочито САД да би оне могле једнострано дозволити својим компанијама, да приступе провођењу у дело предложених подухвата експлоатације рудног блага подморја, ако се не дође до међународног споразума, имале су призивак озбиљних претњи. Нарочито је био упоран у таквим упозорењима током обадва прошлогодишња заседања амерички државни секретар Хенри Кисинџер./38.

36) В. Doc. A/Conf.62/L.17 од 16. 9. 1975. стр. 8.

37) Дајући приказ резултата првог њујоршког заседања 1976, пред његово закључење, аустријски представник Karl Wolf у име необалних држава са жаљењем је констатовао, да се није учинио неки значајан напредак у задовољењу интереса географски запостављених земаља, док се напротив опазило да је у порасту тенденција обалних држава за проширењем њихових националних јурисдикција.

38) В. за говор Kissinger-а током првог њујоршког заседања овде под.18. Он је тај свој говор завршио наглашујући „ако не буду ове године (т.ј. 1976) окончани преговори, сигет ће изгубити најбољу шансу, да у овој генерацији добије уговор“. Коментари на ову изјаву били су углавном, да је Kissinger био уверен, да 1976. неће доћи до споразума, али је инсистирао на споразуму, како би САД лакше оправдале своје приступање једностраној експлоатацији подморја, као наредној мери, после закона о риболовној зони.

На почетку другог њујоршког заседања, у својој изјави од 13. августа 1976. Kissinger се није устручавао да упозори, како би САД могле једнострано да дозволе својим компанијама да почну са планираним искоришћавањем океанског дна, ако ускоро не дође до међународног споразума. Да би подвукао значај овог упозорења, он је подсетио да су САД те године озакониле већ своју риболовну зону од 200 миља.

Да би се могле оценити последице од евентуалних једностраних операција, потребно је уочити у којим се процењеним количинама налази нафта и природни гас у појединим подморским областима:

- 5—20% у даљини од 12 наутичких миља од обала,
- 55—70% у дубинама мора од 200 метара
- 80—95% у дубини од 200 наутичких миља од обала
- 90—98% до основице континенталне падине
од 1200—1500 метара дубине
- 98—100% до континенталног руба (обронка — continental rise)
од 3500—5000 метара дубине./39.

За разлику од налазишта нафте, већ смо рекли да се 90% риболовног резервата налази унутар граница економских зона. Наслаге минерала, никла, кобалта, бакра и мангана не изгледају богате у подручју економских зона. По једним, економска зона, покриваће подморје богато са манганским једињењима, нарочито у области Централног Пацифика. По другима а и сходно једном извештају Секретаријата Уједињених Нација унутар 200 наутичких миља могло би се наћи 17% од свих манганских једињења која садрже више него 1.2% никла, али само 10% манганских једињења која садрже 1.2% никла и 0.8% бакра. Због веровања да се велике наслаге манганских једињења налазе иза линије од 200 наутичких миља, неке државе и инсистирају на проширењу континенталне равнине иза граница економске зоне./40.

Још у Сталном комитету, Америка је показивала своју ужурбаност да се дође до међународне конвенције. Да би се што брже приступило коришћењу подморских богатстава, САД су предложили да се у конвенцију унесу одредбе о привременом примењивању конвенције. Тај изузетни поступак односио би се на постизање ефикасности у временском периоду од потписа конвенције до њезине ратификације, и имао би за сврху да ублажи последице дуготрајног ратификационог поступка. Предлог није остао без критике: кинески претставник је изјавио да би овај изузетни поступак омогућио америчким компанијама да једнострано користе подморје пре дефинитивног увођења у живот међународног режима./41.

Карактеристично је оправдање могућих једностраних операција, које је дао један од водећих америчких стручњака за право мора, проф. Н. Gary Knight. Он сматра, да по постојећем међународном праву постоји право ископавања подморског рудног блага без икакве контроле над производњом или ценама, затим да постоји право да се без икакве претходне дозволе може приступити океанографском истраживању у водама изван територијалног мора било које државе, и најзад право слободе пловидбе иза

39) Подаци „American National Petroleum Council” из чланка Проф. Richard Gardner, објављеног у New York Times-у 14. 3. 1976.

40) Подаци из Albers and Meyr „New Information on Worldwide Seabed Resources” — 2 Ocean Management 61, 1974.

41) В. изближе наш чланак „Привремено примењивање међународних уговора” од стр. 186—199 у Југословенској Ревии за међународно право бр. 1—2/1975.

територијалног мора. Он закључује да је апсурдно погађати се о постојећим правима, да би се добила друга бити имајућа права./42.

Како изгледа проф. Книгхт заснива своју тезу на схватању да постоји *vacuum iuris* за океанско подморје. То је теза америчких компанија, незадовољних што се не започиње експлоатација подморја, и подржавају тезу да је подморје *terra nullius* (no man's land). Разумљиво је да се таквом схватању одупиру државе у развоју, јер је оно противно концепцији о заједничком наслеђу човечанства.

Не може се ни у којем случају уважити теза о *vacuum iuris* за океанско подморје, јер је једно од начела међународног права да се правна природа неког простора протеже вертикално у висину и у дубину. Будући да се правна начела појављују као резултати стварности, она нису апстрактна, па тако је такво начело прихватљиво и за океанско подморје. На начелу слободе мора створен је вековима правни режим, како за површину мора, морски стуб, и подморје./43.

Под *vacuum iuris* подразумева се одсуство правног система, што је данас поготово неусвојиво због усвојене концепције о заједничком наслеђу човечанства и то резолуцијом Генералне Скупштине Уједињених Нација из 1970. Та се концепција једино може уважити, ако се сматра да је човечанству то наследство припадало одувек, и према томе, да та концепција делује *ex tunc*./44.

Ако би се ипак желело говорити о неком *vacuum*, онда би се могло једино позвати на *vacatio subsequens*, као празнини која је накнадно наступила због тога што се један пропис показао као непотпун услед током времена промењених друштвених прилика. На ово упућују ново откривене могућности коришћења океанског подморја, које су изазвале потребу надопуне правила да се морски простори могу користити уколико не сметају другима. Израда ових нових прописа довела је и до резолуције Генералне Скупштине Уједињених Нација из 1969. о мораториуму, која има велику моралну снагу и која граничи с правном./45.

У тражењу атмосфере појачаног поверења, а уочи предстојећег заседања заказан је неформални састанак претставника држава за 28. фебруар 1977. у Женеви. Тежња је да се још пре званичног састанка у Њујорку постигне јаче приближавање погледа, што би олакшало постизање спора-

42) Отворено писмо проф. Н. G. Knight-а објављено у „New York Times“-у, 29. априла 1976.

43) Да не постоји *vacuum iuris* за подморје отвореног мора в. наше чланке „Постоји ли *vacuum iuris* за океанско дно“, Наша Законитост бр. 7/1971 и „Ново право мора и преображај међународног права“ објављен у Југ. Ревизији за међународно право бр. 1—2/1975. Исти број Ревиије донео је и чланак проф. др Јурга Андрасија „Правна нарав морског дна и подземља отвореног мора као баштине човечанства“ у којем заступа противно гледиште т.ј. да данас постоји *vacuum iuris* на океанском дну.

44) В. наш извештај наведен овде под.11 „Common heritage of mankind“.

45) Резолуција бр. 2574 (XXIV) „Ц“ од 15. децембра 1967. била је усвојена са 62 гласа за, 28 против и 28 уздржаних. Југославија је гласала „за“, а против су гласале, међу осталима САД, Совјетски Савез, Француска, Енглеска, Италија, Канада, Јапан итд.

У тој резолуцији дословце се каже:

а) државе, правне и физичке особе обавезне су, да се уздржавају од свих активности експлоатације океанског и морског дна и њихових подземља иза граница националне јурisdикције.

б) неће бити признат никакав захтев на било који део те површине или издизања богатства.

зума. Запажено интересовање да се дође што пре до утврђеног међународног поретка на океанима и морима постоји не само због преке потребе да се реше спорна теоријска питања већ и због извесних насталих затегнутих ситуација.

У Егејском мору настао је спор између Грчке и Турске што је 23. јула 1976. из Истанбула испловио турски брод за истраживање нафте „Сизмик 1” (ранији „Хора”). Према турским обавештењима овај брод имао је за задатак да истражује постојање нафте у деловима Егејског мора, које турска влада сматра отвореним морем, а грчка због њихове близине својим острвима својом континенталном равнином. Како Грчка има у том мору око 3000 острва ситуација је била јако забрињавајућа, и спор је био чак изнет пред Хашки суд. Разматрања пред тим судом нису довела још до међународне одлуке, те су странке биле упућене на директне преговоре. С повећаним узајамним поверењем странке су у Верну 11. новембра 1976. потписале докуменат о процедури у преговорима, а затим су наставиле преговоре о разграничењу континенталних равнина у Егејском мору, који се настављају и могуће воде приближењу решења спора. На Далеком Истоку није ратификован јапанско-јужно корејски споразум о заједничкој експлоатацији нафте на континенталној равнини између две земље. Овај споразум је од посебне важности за Јапан, пошто не располаже природним богатствима у подморју. Међутим постоји опозиција ратификацији тог споразума, а један од разлога противљења јесте и заинтересованост Кине да не дође мимо ње до таквог споразума. Спор између Туниса и Либије о разграничењу континенталне равнине у Габеском заливу из 1968. недавно се заоштрио.

Све ово указује на потребу да се дође до завршног споразума и да конвенција створи солидну базу за међународне односе на океанима. Међутим, разматрајући садржај досадашњег расправљања Треће конференције можемо закључити да у обраду нису узета сва питања из домена о праву мора сходно резолуцији Генералне Скупштине Уједињених Нација из 1970. и мандату датом Трећој конференцији 1973. Није се обратила довољна пажња на океански простор у целини, и то како на морску површину иза економских зона, а тако и унутар тих зона./46.

Сматрајући да океански простор претставља једну целину, било је предлога, иако само појединачних, да се Међународна власт протегне не само на подморје, већ и на море изнад морског дна и иза јурисдикција обалних држава. Раније је била позната огромна просторност отвореног мора под режимом слободе мора, а сада се предвиђа да се покрај Међународне власти за подморје, у међународној зони, уведе у економским зонама један низ националних режима, али *sui generis*. Раније је само копно било подељено између држава, а море које претставља 70% површине наше планете, чинило је једну међународну целину. Пошто то сутра више неће бити, јер се и велики део мора дели у економске зоне појединих земаља, појавиће

46) Усвојене резолуције 17. XII 1970. су: бр. 2749 и бр. 2750. Прва садржи петнаест начела, друга у свом делу под „Ц” наводи да су проблеми „океанског простора” међусобно повезани и да постоји потреба да се заједнички разматрају. Резолуцијом бр. 3067 (XXVIII) од 16. новембра 1973. под 3 дат је мандат Трећој Конференцији о праву мора.

се из великог броја посебних правних режима у економским зонама, разни спорови као последице потребе усклађивања супротних интереса. На мору неће више бити на једноставан начин поредак правно систематизован, као што је био раније кад је био персонификован у недовољно јасном правном режиму слободе мора.

Кад дође до свеопште конвенције, значај Треће конференције о праву мора биће у томе да ће се завршити једна еволуција. Вековима је право мора имало за објекат морску површину важну за пловидбу а затим и за риболов. Оно је традиционално било једнодимензионално. То се право преко Прве конференције до Треће конференције развија у вишедимензионално. Тиме општа еволуција права мора није завршена. Очигледно је да Трећа конференција неће удовољити свима постављеним задацима из наведене резолуције и датог јој мандата од стране Генералне Скупштине Уједињених нација. До свеобухватне обраде правног поредка на свим просторима океана и мора доћи ће када сазре идеја правног појма о целовитом Океанском простору и као последица тога нађе решење за сведимензионални правни поредак на океанима.

У том смеру су већ управљена разна настојања за свестрано искоришћавање морског и подморског простора. Већ је утврђено да биљни свет мора и океана производи годишње 36. милијарди тона кисеоника, односно 70% његове масе у атмосфери. Озбиљно се говори о употреби алги за исхрану. Вештачка острва не само да су у плану већ се она и делимично остварују путем пловених инсталација за бушотине ради проналажења нафте у подморју. Постоје планови за људска насеља на дну мора, а погледом у будућност на захтев америчке Националне научне фондације израђен је недавно пројекат подморске електричне централе с коришћењем топлотне енергије која је садржана у океанској води. Покрај тих подухвата постоји изражна тенденција за мирољубиво коришћење подморја.⁴⁷

Све јаче приближавање човечанства свима просторима мора и подморја неминовно води потреби сведимензионалне разраде будућег правног поретка на океанима и морима.

др Миленко Милић

47) Осим начелом из Декларације наведене горе под. 46 осигурава се искључива употреба области подморја које чини заједничко наслеђе човечанства у мирољубиве сврхе.

Генерална Скупштина Уједињених Нација изгласала је 7. децембра 1970. посебну резолуцију бр. 2660 (XXV) с текстом Уговора о забрани држава нуклеарног и другог оружја за масовно уништавање у подморју, и то са 104 гласа за, 2 против и 2 уздржана. Против су гласали Салвадор и Перу, а уздржали су се Француска и Екватор.

У вези с мирољубивом употребом подморја карактеристично је мишљење Duke E. Pollard-а да чланови 3. и 28. америчког предлога (в. овде под. 15) имају сличан садржај као и чл. 7 предлога шест социјалистичких земаља (в. овде под. 34). Наиме, он налази да ови чланови дају могућност страним државама да подигну инсталације од војног, а не привредног значаја на континенталној равнини неке обалне државе и без њеног изричитог пристанка. (стр. 611 чланака „The Exclusive Economic Zone — The Exclusive Consensus” објављен у The San Diego Law Review, Volume 12, Nr. 3, 1975.).

Ако је ова интерпретација тачна, интересантна би била, не само с гледишта практичног — т. ј. мирољубивог коришћења подморја већ и гледишта овде изложеног аспекта, да су проблеми Треће Конференције дали могућност новог разврставања држава, без обзира на њихове различите политичке системе.

— РЕЗЮМЕ —

Значение и работа третьей конференции по морскому праву

Дискуссия на конференции по основным вопросам, ожидающим своего разрешения, показала, что политические и экономические проблемы в своей сложности не представляют единую направленность причинностей, а взаимно переплетаются. Имеющий большое значение процесс установления нового международного экономического порядка, исходя из устранения кризисных противоречий в мировом хозяйстве, не может не быть без влияния на ход рассмотрения вопроса о справедливом распределении ресурсов морей и океанов, о чем говорилось на третьей конференции по морскому праву. С этой точки зрения, из переговоров и попыток сторон добиться на конференции соглашения, учитывая будущий международный экономический порядок, вытекают следующие новые общие понятия:

- степень развития государств,
- общее наследство человечества,
- закрепление экономических зон,
- смягчение экономического неравноправия внутриконтинентальных государств,
- международный орган по распределению ресурсов морского дна.

От исходной концепции об общем наследстве человечества, по которой как можно большая часть морского дна будет общей и неделимой, пришли к противоположному заключению, по которому свитается целесообразным широкие морские пространства разделить экономическими зонами между прибрежными государствами. Интересы внутриконтинентальных государств должны решаться в экономических зонах путем двухсторонних или межгосударственных соглашений. Но в наши дни остались нерешенными не только определение в принципе прав и обязанностей внутриконтинентальных государств в отношении их доступа к морю в экономических зонах соседних государств, но остались невыясненными и ненамеченными вехи, в границах которых могло бы происходить их использование на практике. Для каждого внутриконтинентального государства решение может быть отличным от решений других государств из-за из различного географического положения.

Развивающиеся страны согласились с установлением Международного центра в качестве единого органа по ресурсам дна, в то время как технологически передовые страны настаивают на предоставлении операций их компаниям. Имеется предложение о совместном участии в операциях и предприятий Международного центра и частных компаний. Между развитыми и развивающимися странами существует расхождение по вопросу, какой из сторон должна принадлежать главная роль.

Ни в каком случае не может быть принят тезис о „*vacuum juris*” для дна морей и океанов, ибо существует принцип „общего наследства человечества”.

SUMMARY

The Significance and the Course of the Third Conference on the Law of the Sea

The consideration at the Conference of the key issues awaiting their rather delayed solution indicates that, in their complexity, the political and economic problems do not fall within a single causality direction, but are among themselves intermingled. A big process for the establishment of a new international economic order, based on the abolishment of the contradictory situations emerging in the world economy, obviously exercises an influence upon the discussions at the Third Conference on the Law of the Sea concerning an equitable distribution of submarine resources. From this point of view, on the basis of the negotiations and attempts of harmonizing the views of the present Conference, and having in mind the future international economic order, the following new general concepts can be deducted:

- development of the State
- common heritage of mankind
- exclusive economic zone
- alleviation of economic inequality of geographically disadvantaged States.
- international administration for the distribution of submarine resource.

From the initial conception of the common heritage of mankind for the greatest part of submarine area to become common and indivisible, a different conclusion has been reached that it is suitable, by way of the economic zones, to divide the vast sea periphery among coastal States. As it concerns the landlocked countries their interests in the economic zones of the neighbouring countries could be protected by the bilateral or regional agreements. On the other side, as far as the users of such rights are concerned, it is also not clear how to determine the contours within which coastal States could in practice use the rights, as this varies for each of these States, depending on their geographical position.

The developing countries accepted the Enterprise of the International Authority as the sole operator in seabed mining, whereas the technologically advanced group insisted on operations by private entrepreneurs. There is now proposal for participation of both, the Enterprise and private companies. The disagreement lies now in the respective importance given to two parties. It is impossible to adopt the thesis of the existence of a „vacuum iuris” in the ocean submarine areas for the existing concept of the common heritage of mankind.

— R É S U M É —

L'importance et le cours de la Troisième conférence sur le droit de la mer

Les débats à cette Conférence sur les questions-clés, qui attendent dans la suite leur solution, font ressortir que les problèmes politiques et économiques dans leur complexité ne se rangent pas dans un sens de la causalité, mais qu'ils s'entrelacent entre eux. Le grand processus d'établissement du nouvel ordre économique international, en partant de l'élimination des contradictions de crise dans l'économie mondiale, ne peut avoir de l'influence sur les débats relatifs à la répartition équitable des richesses sous-marines, qui se développent à la Troisième conférence sur le droit de la mer. Sous ce dernier aspect, des négociations et des tentatives de la coordination des attitudes à cette Conférence, et dans la vision de l'ordre économique international futur, se déduisent les nouvelles notions générales suivantes:

- l'état de développement des Etats
- l'héritage collectif de l'humanité
- la zone économique exclusive
- l'atténuation de l'inégalité économique dans les pays géographiquement désavantagés et
- la gestion internationale de la répartition des richesses de l'espace sous-marin.

En se basant sur la conception de départ relative à l'héritage collectif de l'humanité, à ce que la plus grande partie de l'espace sous-marin soit collectif et indivisible, on est arrivé à la conclusion opposée, selon laquelle il est opportun que par la voie des zones économiques la vaste périphérie de la mer soit divisée entre les Etats riverains. Les intérêts des Etats non-riverains doivent être réglés dans la zone économique par la voie des conventions bilatérales ou régionales. Mais, aujourd'hui, non seulement qu'on n'a pas réussi à trouver une solution à la reconnaissance en principe du droit des Etats non-riverains dans les zones économiques des pays voisins, mais aussi les controverses ne sont pas claires, dans lesquelles pourrait se développer l'exploitation pratique; ce qui peut être différent pour chacun des Etats non-riverains à cause de leurs situations géographiques différentes.

Les pays en voie de développement ont adopté le Pouvoir International en tant que seul opérateur dans l'exploitation sous-marine, tandis que les pays technologiquement développés insistent pour que les opérations soient effectuées par leurs compagnies. Il y a une proposition selon laquelle dans les opérations l'Entreprise du Pouvoir International et les compagnies privées pourraient participer ensemble. Les discordances existent entre les pays développés et les pays en voie de développement sur la question à quel part doit être dévolu le rôle principal.

On ne peut absolument pas admettre la thèse relative au „Vacuum Juris” pour l'espace sous-marin océanique, en raison même du principe existant relatif à „l'héritage collectif de l'humanité”.